

APLIKOVANÁ SLOVENSKÁ ONOMASTIKA. VENOVANÉ 90. VÝROČIU NARODENIA MILANA MAJTÁNA (1934 – 2018)

Andrej Závodný

ZÁVODNÝ, A. (2025): Applied Slovak Onomastics. Dedicated to the 90th Anniversary of the Birth of Milan Majtán (1934 – 2018). In: *Slovenská reč*, 90/1, 143 – 166.

Abstract: M. Majtán, who would have turned 90 last year, can be considered one of the key pioneers of applied and practical national onomastics. His scientific work spans a wide range of fields within both historical and contemporary linguistics, with a particular focus on onomastics. In this study, we focus on his contributions to literary onomastics, the research of Slovak surnames, and Slovak toponymy and hydronymy (he was a pioneer of the *Hydronymia Slovaciae* project), as well as historical lexicon and the standardization of geographical nomenclature. The individual areas of M. Majtán's scientific research presented in this study are supplemented with analytical commentary on the outlined issues.

Keywords: anoikonymy, historical words, hydronymy, literary proper name, Milan Majtán, oikonym, standardization of proper names, surname, toponym.

Článok v skratke:

- Štúdia je venovaná spomienke na osobnosť a vedeckú prácu významného slovenského jazykovedca M. Majtána pri príležitosti jeho nedožitých deväťdesiatich rokov formou zhrnujúcich komentárov a odborných analýz niektorých výsledkov jeho výskumu vo vybraných publikáciách.
- Cieľom štúdie je cez selektívny súbor významných prác M. Majtána pripomenúť si jedného z významných priekopníkov aplikovanej, praktickej národnej onomastiky a v nadväznosti na výsledky jeho výskumu ponúknuť doplnkovú analýzu ním získaného bohatého lingvistického materiálu a jeho komparáciu s niektorými výsledkami výskumu autora štúdie.
- Z oblasti literárnej onomastiky sa analyzuje najmä postavenie literárnej onomastiky ako onomastickej subdisciplíny, predmet jej výskumu a motivácia literárnych proprií, ale štúdia sa zaoberá aj témou motivácie a územnej distribúcie slovenských priezvisk, metodiky výskumu slovenskej hydronymie a štandardizácie geografického názvoslovia.
- Osobitný priestor je venovaný motivácii priezvisk *Lovich* a *Loviš* (*Lovišek*, *Lovištek* a *Loviška*) a kvalifikátorovému označovaniu náboženskej lexiky v Historickom slovníku slovenského jazyka, pričom miestami otvorené závery ponúkajú podnety na ďalší výskum vybraných skupín vlastných mien v zmysle kontinuálnej nadväznosti na prácu M. Majtána.

1. ÚVOD

Minulý rok sa niesol v onomastickej, ale aj v širšej jazykovednej komunite v duchu jubilea nedožitých 90 rokov M. Majtána. Záber jeho vedeckého pôsobenia

v oblasti historickej či súčasnej jazykovedy, no najmä v oblasti onomastiky je veľmi široký na to, aby sa dal spracovať a analyticky komentovať v rámci jednej štúdie.

Cieľom tohto textu je pripomenúť si Milana Majtána ako významnú osobnosť slovenskej jazykovedy a priekopníka v takých oblastiach, akými sú aplikovaná, praktická národná onomastika a historická lexikografia. V nadväznosti na výsledky jeho výskumu chcem tiež ponúknuť doplnkovú analýzu ním získaného bohatého lingvistického materiálu. Zameriam sa preto iba na skromné komentáre k niektorým vybraným výsledkom jeho bohatej vedeckej, popularizačno-vedeckej publikačnej činnosti z oblasti literárnej onomastiky, antroponymie, toponymie, štandardizácie geografických názvov či historickej lexiky a radám či skúsenostiam poskytnutých týmto významným jazykovedcom, ale aj vždy ochotne pomáhajúcim človekom, a uchovaným v pamäti autora tohto článku.

V časti o výskume slovenských priezvisk (4. kapitola) upozorňujem najmä na jeho knihu o slovenských priezviskách. Jedným z M. Majtánom (2014, s. 127 – 130) analyzovaných priezvisk je priezvisko *Ruttkay/Rutkai/Wruttkay*. Ide o pomadžarčenú podobu slovenského priezviska *Vrútocký/Vrútecký*, čiže „pochádzajúci z Vrútok“. Spočiatku som sa voľne zamýšľal, že tento šľachtický prívlastok by mohol byť pokojne predikátom aj M. Majtána, ktorý sa v roku 1934 vo Vrútkach narodil, ale, paradoxne, on tento predikát mohol po svojej matke, ktorá pochádzala zo šľachtickej rodiny vrútockých zemanov (jej dievčenské meno bolo *Ruttkayová Davko Žigmundé*), aj skutočne používať (Wachtarczyková – Majtán 2019, s. 109). Jeho priezvisko *Majtán* však môže byť okrem osobného mena *Mojtech* sekundárne motivačne späté aj s inými sídelnými názvami, odkazujúcimi na pôvodné sídlo jeho rodiny – s názvom Vrútkam blízkej obce *Mojtín* alebo s názvom *Majcichov*.

2. OD APELATÍV K PROPRIÁM A NAOPAK

Jednou zo základných jazykových funkcií slov je tá pomenúvacia (Blanár 1996, s. 17; Superanskaja 1973, s. 272 – 275). Slovami – vlastnými menami, ktoré sa stali dominantným objektom vedeckého výskumu aj M. Majtána, sa pomenúvajú, a tým aj identifikujú jednotlivé objekty danej triedy, substancie v prebádanom i doteraz v menej poznanom či poznateľnom priestore. Vlastné mená stoja ako sémantické (Blanár 1996, s. 17) a komunikačnofunkčné pendanty k slovám – všeobecným menám, pomenúvajúcim rovnaké substancie ako vlastné mená, avšak bez potreby ich spoločensky podmienenej identifikácie (Blanár 2009, s. 18). Historická apelatívna lexika bola rovnako v centre vedeckého záujmu M. Majtána, čo vyústilo do jej lexikografického spracovania v podobe sedemzväzkového Historického slovníka slovenského jazyka (HSSJ).

Obe spomínané osobitné skupiny lexém v lexikálnej zásobe jazyka nemajú vždy vymedzené ostré a nepriechodné hranice, ale akýsi dynamický intervalový

priestor, v ktorom sa uskutočňujú vzájomné prechody z jednej skupiny slov do druhej a naopak. Potenciál prechodu propria k apelatívam sa priamoúmerne zvyšuje so vzrastajúcou frekvenciou používania určitého vlastného mena v komunikácii a zároveň s mierou oslabovania jeho príznaku individuálnosti.¹ Apelativizácia vlastných mien sa realizuje v takých prípadoch, kde sa utvára konotačný priestor na prenášanie významu (Rutkowski 2007, s. 71; Blanár 2005, s. 45 – 48). Apelativizované propria si však do svojho sémantického inventára neprenášajú onymické príznaky pôvodného propria, ale dominantné vlastnosti objektu, pomenovaného propriom (porov. Závodný 2021, s. 103). M. Majtán (2024, s. 94) tento proces opisuje tak, že „charakter postavy či charakteristika miesta a prostredia sa stávajú pojmovým obsahom“. O zovšeobecňovaní vlastných mien z dôvodu všeobecne známej pozitívnej či negatívnej konotácie charakteristiky živého či neživého nositeľa vlastného mena svedčí veľa príkladov. Aktuálnym príkladom pars pro toto je napr. výstižný popis príbehu o nórskom predsedovi vlády Vidkunovi Quislingovi (v roku 2024 o ňom natočili nórsky film *Quisling – Posledné dni*), ktorého priezvisko zovšeobecnelo a z nórčiny sa apelatívum *quisling* prenieslo aj do iných jazykov s významom „zradca, kolaborant“ (Kúdelová 2025).² K dispozícii však máme aj pôvodom domáce príklady, napr. z literatúry ako *geľo*, *kocúrkovo*, *kocúrkovčina* (Majtán 2024, s. 97).

Naopak, s potrebou diferenciacie určitej substancie od iných rovnakých substancií vzrastá jej individualizačný príznak a zároveň potreba pomenovať ju vlastným menom. Prirodzene, tu však už nezohráva dôležitú úlohu frekvencia používania apelatíva, ale iné spoločenské potreby – individualizačné a diferenciacné (Dokulil 1989). V lexikálnej zásobe však okrem týchto dvoch spomenutých protipólových interakčných smerov nastávajú, prirodzene, dynamické motivačné procesy aj vnútri týchto skupín, napr. slovotvorné (v skupine apelatív), ako aj transonymizačné alebo onymickoderivačné (v skupine proprií).

V úvode tohto článku viac ráz citovaný V. Blanár, dlhoročný kolega a priateľ M. Majtána, ktorý bol významným priekopníkom slovenskej onomastiky a medzinárodne uznávaným bádateľom najmä v oblasti modernej onomastickej teórie. Pri všetkej úcte k nemalému praktickému výskumu vlastných mien realizovanému V. Blanárom a ostatnými slovenskými onomastikmi môžeme za významného priekopníka aplikovanej, praktickej národnej onomastiky považovať práve M. Majtána.³

¹ Nazeraniu na všeobecné a vlastné mená z pozície filozofie jazyka cez prizmu logickosémantických a psychologických aspektov ich fungovania sa venoval napr. M. Mikušiak (2018). K frekventovanosti používania a „spoločenskej obľúbenosti“ niektorých proprií pozri termín *onymický motivačný potenciál* (Závodný 2021, s. 71).

² „Niekomu spôsobil bolesť, niekomu traumy, niekomu aj pocit viny. A v celom národe vyvolal pocit zrady. Tak fatálne, že jeho vlastné meno sa v nórčine stalo menom všeobecným.“ (Kúdelová 2025).

³ Potvrdzujú to aj slová J. Wachtarczykovej (Wachtarczyková – Majtán 2019, s. 106, 107), ktorá v rámci cyklu rozhovorov s významnými slovenskými jazykovedkýňami a jazykovedcami diskutovala

Nemálo symbolické pri týchto dvoch spomínaných menách je, že V. Blanár bol v r.1964 – 1977 predsedom Slovenskej onomastickej komisie a M. Majtán bol od roku 1964 jej vedeckým tajomníkom a v rokoch 1984 – 2001 aj jej predsedom. Od roku 1967 sa obidvaja podieľali na organizovaní domácich onomastických konferencií často však s medzinárodnou účasťou. M. Majtán bol (spolu)editorom mnohých konferenčných zborníkov a bol napr. aj recenzentom zásadnej monografie V. Blanára *Teória vlastného mena (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)* (1996).

3. M. MAJTÁN A LITERÁRNA ONOMASTIKA

Pri príležitosti nedožitých deväťdesiatin M. Majtána vyšlo v rámci *Spisov Slovenskej jazykovednej spoločnosti* súborné dielo jeho štúdií o literárnych vlastných menách s názvom *Štúdie z literárnej onomastiky* (2024), ktorým sa aspoň čiastočne vyplnil priestor systematicky spracovanej slovenskej literárnej onymie, ktorá doteraz nemala monografické spracovanie. V rámci štúdií sa venoval slovo-творnej, nárečovej, poetologickej či mimojazykovej analýze literárnych vlastných mien najmä v tvorbe B. S. Timravy, J. Chalupku, F. Hečka, M. Ďuríčkovej, ako aj iných prozaikov slovenského realizmu. Možno ho preto právom označiť aj za zakladateľa slovenskej literárnej onomastiky (Valentová – Laliková 2024, s. 8). Literárna onomastika spolu s folklórnou a štylistickou onomastikou predstavuje popri troch základných onomastických disciplínach antroponomastike, toponomastike a chrématonomastike osobitnú subdisciplínu onomastiky (Blichá – Majtán 1986, s. 6 – 7). Keď sa štylistika jazyka hodnotí ako zastrešujúca jazykovedná disciplína základných jazykovedných disciplín, tak literárnu onomastiku možno analogicky hodnotiť ako strešnú disciplínu ostatných onomastických disciplín, pretože štylistika čerpá inventár jazykových prostriedkov zo základných jazykovedných disciplín a literárna onomastika zasa čerpá inventár (antroponymá, toponymá, v menšej miere aj chrématonymá) z ostatných onomastických disciplín. V citovanom diele M. Majtán (s. 6) najskôr vymedzil literárnu onymiu len ako oblasť výskumu názvov literárneho diela, no neskôr vnímanie literárneho vlastného mena definične rozšíril ako vlastné meno späté s dielom krásnej literatúry a ľudovej slovesnosti (Majtán 2024, s. 96). Dodnes neustálené je vnímanie vlastných mien, použitých autorom práve v literárnom diele. M. Majtán (1983a) zaň považoval reálne aj fiktívne vlastné mená v literatúre, no niektorí onomastici vlastné mená reálnych osôb a miest za literárne vlastné mená nepovažujú (porov. termín

---

aj s M. Majtánom: „Akýkoľvek teoretický súd u neho vždy vychádza z konkrétnej pramennej základne a je bohato doložený príkladmi. A na pozadí akejkoľvek metódy, ktorú v prácach použil, stojí harmónia poctivého prístupu k jazykovému materiálu a ústretovosti voči čitateľovi...jeho teoretické zovšeobecnenia vychádzajú z jazykovej praxe a reálneho používania proprií.“

literárne vlastné meno v SOT 2024, s. 167 – 168). V tejto súvislosti možno doplniť, že väčšia či menšia miera autorovej inšpirácie pri literárnych postavách či objektoch v diele reálnou predlohou, vzhľadom na to, že umeleckým dielom autor stváraňuje fiktívny svet postáv, priestoru a času, nie je najrelevantnejším kritériom hodnotenia literárnej onymie. Autor či autorka môže použiť rovnaké, prípadne podobné meno postavy či názov objektu, ale iné jeho charakteristiky môžu byť prejavom autorovej kreativity v rámci autorského zámeru. M. Majtán (2024, s. 39) toto potvrdzuje slovami, že autor „dáva celému dielu pečať svojej spisovateľskej osobnosti a podrobuje ich [mená postáv] svojim umeleckým zámerom“.

Literárne vlastné mená sa však vyznačujú aj ďalším špecifikom. Hoci sa antroponymá (na oficiálnej úrovni rodné mená a priezviská) na rozdiel od iných druhov vlastných mien⁴ do iného jazyka bez výnimky neprekladajú⁵, antroponymá či toponymá v literárnych dielach, ktoré sú v mnohých prípadoch prejavom kreativity autora diela a funkčne charakterizujú literárne postavy či prostredie, no bývajú aj prostriedkom satiry či irónie, sú prekladateľmi do cieľového jazyka bežne prekladané (napr. čižmár *Tesnošil*; názvy *Kocúrarkovo*, *Bruchoslavice*; porov. napr. Majtán 1972, s. 290 – 295; Palkovič 1983, s. 370; Ološtiak – Bilá – Timková 2006, s. 14), pričom mnohé z nich v rôznych jazykoch aj zovšeobecneli (napr. mená *Popoluška* – čes. *Popelka* – angl. *Cinderella* – nem. *Aschenbrödel*, *Aschenputtel*; *Snehulienka* – čes. *Sněhurka* – nem. *Schneewittchen* – angl. *Snow White* a pod.; porov. aj Majtán 2024, s. 102 – 106). M. Majtán (2024, s. 60, 80) takéto typy mien (a názvov) nazýva „*hovoriace mená*“ (franc. *les noms parlants*; v češtine u V. K. Klicperu a J. K. Tyla tzv. *výmluvné*), čo úzko súvisí aj s definíciou termínu *živé (osobné) meno* od V. Blanára, ktorý adjektívum *živý* ako súčasť termínu, ktoré neskôr v onomastickom prostredí rozšírilo význam aj na „neúradné, neoficiálne“, vnímal ako „meno so živou, nezastretou motiváciou, ktorú si ľudia ešte uvedomujú, pamätajú“ (porov. termín *živé meno* v SOT 2024, s. 378). Mená literárnych postáv nepredstavujú len bohatý zdroj onymického materiálu pomenovaných nositeľov sujetovej výstavby diela, ale dá sa z nich interpretovať aj veľa ďalších informácií, napr. regionálne špecifiká autorom opísaného prostredia či rozvrstvenie spoločnosti podľa spoločenského statusu; napr. nižšiu vrstvu charakterizovali ľudové podoby mien: *Józa*, *Francko*, *Anča*, *Katúša*; vyššiu vrstvu najmä cudzie mená (aj ich domácke podoby) alebo oficiálne tvary domácich mien: *Alžbeta/Erža/Erzsi/Eliza*, *Edmund*, *Margita*, *Ludovít* a pod. (porov. Majtán 2024).

⁴ Okrem úradne schválených, tzv. štandardizovaných exonym, sa do iného jazyka neprekladá ani väčšina toponým (porov. napr. Závodný 2021, s. 199 – 200; Valentová 2021, s. 45).

⁵ Pri používaní v inom jazyku sa však môžu doň transponovať alebo transliterovať, rešpektujúc pravopisné princípy zápisu cudzích mien a názvov v preberajúcom jazyku.

4. M. MAJTÁN A VÝSKUM SLOVENSKÝCH PRIEZVISK

V roku 2014 vyšla M. Majtánovi kniha pre neho s typickým, skromne strohým názvom *Naše priezviská*.⁶ Aj napriek skutočnosti, že v niektorých okolitých krajinách už vyšlo pomerne veľa odborných knižiek s témou motivačnej analýzy (národných) prímien a priezvisk, na Slovensku táto kniha predstavovala prvé komplexne monograficky spracované dielo o vzniku, vývine a motivácii slovenských priezvisk. V rámci ich analýzy sa podarilo autorovi rekonštruovať mnoho neskôr zaniknutých slov, ktoré sa v historických písomnostiach objavili len sporadicky, prípadne sa v nich už vôbec nevyskytovali, preto nie sú spracované ani v HSSJ. Neskôr na ňu nadviazali práce *Čabianske priezviská* (Divičanová – Chlebnický – Tušková – Uhrinová – Valentová 2015), *Komlôšske priezviská* (Divičanová – Chlebnický – Tušková – Valentová 2017) a *Sarvašské priezviská* (Chlebnický – Krško – Kutas – Mótyán 2022), ktoré sa venovali motivačnej jazykovej a mimojazykovej stránke priezvisk slovenských prisťahovalcov v maďarských obciach Slovenský Komlôš, Bekéšská Čaba a Sarvaš. Treba zdôrazniť, že jedným z recenzentov prvých dvoch monografií bol aj M. Majtán.

Monografia *Naše priezviská* priniesla abecedne zoradený index 5 545 slovenských priezvisk a ich analýza priniesla niekoľko zaujímavých zistení. Pri každom súčasnom priezvisku možno nájsť minimálne dva motivanty, ktoré sa navzájom prelínajú a súvisia s jazykovou, ako aj mimojazykovou skutočnosťou: 1. prvotná motivácia priezviska súvisí s primárnym jazykovo stvárneným mimojazykovým motivantom a 2. druhý typ motivácie vychodí z kultúrno-sociálnych zvykov a ide o dedičné získanie priezviska alebo získanie priezviska sobášom (mužská línia: generačný prenos priezviska z otca na syna/synov; ženská línia: získanie mužovho priezviska sobášom). Možným, no ojedinelým javom v našej spoločnosti je aj tretí spôsob získania priezviska, a to zákonnou možnosťou premenovať sa, najmä z dôvodu „zastretia“ príbuzenských vzťahov napríklad s jedným z rodičov či zámerom zbaviť sa hanlivého alebo spoločensky negatívne vnímaného motivantu priezviska, ktorý sa v ňom priezračne odzrkadľuje.⁷ Antroponymická sústava je dynamický systém, čo spôsobuje najmä desaťročia sa rozvíjajúca globalizácia. V dôsledku nej sa naša antroponymická sústava obohacuje o pôvodom cudzie (slovanské – ruské, ukrajinské, české, poľské; no aj neslovanské – nemecké, maďarské, anglické) priezviská, ba najnovšie aj priezviská, ktoré majú pôvod v iránskych jazykoch. Autorova gramatická analýza priezvisk ponúka niekoľko gramatických špecifik, ktorými sa priezviská

⁶ Keďže sa kniha pomerne rýchlo vypredala, v roku 2018 bola vydavateľstvom Veda urobená do tlače.

⁷ Okrem niekoľkých mediálne známych subjektívne motivovaných zmien priezvisk, napr. hokejista *Gabriel Spilar*, pôvodne *Špilár*, si zmenil priezvisko kvôli negatívnej rodinnej skúsenosti z detstva (Tarko 2011), často pristupujú k zmene priezviska najmä ženy po rozvoде, ktoré sa vracajú k svojim rodným priezviskám.

odlišujú od apelatívnej lexiky. Keďže priezviská sú ohybné, majú, rovnako ako apelatíva, menné gramatické kategórie, no sú výrazne gramaticky limitované. Pri antroponymách sa nevychádza z gramatického rozlišovania rodov, ale z prirodzeného vnímania rodu, preto sa pri ich skloňovaní nevyužíva stredný rod. Priezviská majú teda iba mužský (životný) rod alebo ženský rod. Mená, ktoré sa viažu na mužského nositeľa, sú maskulína tantum a skloňujú sa podľa vzoru chlap a hrdina s rovnakými formálnymi deklinačnými limitáciami ako pri apelatívach, a to aj v prípade, že majú formu iného rodu (napr. *Múčka, Strnisko, Kukučka, Šupka, Šidlo*). Ženské priezviská sú zasa iba feminína tantum a z mužských priezvisk so substantívnou či slovesnou formou sa prechýľujú sufixom *-ová* (*Polák* → *Polák-ová*, *Kováč* → *Kováč-ová*, *Peter* → *Petr-ová*) a z adjektívnych foriem priezvisk sa utvárajú transflexne gramatickou relačnou morférou *-á* podobne ako pri apelatívach (napr. *Múdry* → *Múdr-a*, *Malý* → *Mal-á*, *Suchovský* → *Suchovsk-á*, *Záblacký* → *Záblack-á*).⁸

Ďalšou zaujímavosťou autorom analyzovaného materiálu je aj skutočnosť, že vo formálnej štruktúre analyzovaných priezvisk sa petrifikovali aj nárečové diferencie jednotlivých slovenských nárečových regiónov či základných areálov (napr. záhorské nárečie: *Nemeček, Tureček* – ZSL, VSL a sever SSL: *Nemček, Turček* – juh SSL: *Nemčok, Turčok* – VSL: *Nemčík, Turčík*; podobne ZSL: *-ák, -ár* – SSL: *-iak, -iar*; ZSL a VSL: *Bartek* – SSL: *Bartko*; prípadne posesívne nárečové antropoformanty v ZSL: *-oviech, -ových, -ejech, -ech, -ch, -ú* – SSL: *-ovie, -ove, -oje, -eje, -e/-é* – VSL: *-ov*; izolexy: *Ševc, Šouc, Šovc, Šoučík, Šovčík*). Petrifikovaný nárečový prvok v priezvisku ukazuje na nárečové osobitosti (makro)areálu, v ktorom priezvisko vzniklo, no súčasná územná distribúcia priezviska môže byť iná, hoci autorove zistenia dokazujú, že v mnohých prípadoch je práve v príslušných nárečových (makro)areáloch priezvisko s týmito špecifikami najfrekvencovanejšie (Závodný 2015, s. 107).

M. Majtán rovnako upozorňuje aj na jednu, často mylne zovšeobecňovanú skutočnosť, a to, že nie všetky priezviská s príponou *-ovič* sú pôvodom chorvátske, ale tento antropoformant sa v našich priezviskách preformoval z pôvodného sufixu *-ovic*⁹, preto sú mnohé z priezvisk s touto formou pôvodom slovenské (napr. *Adamovič, Antalovič, Matušovič* a pod.). Poznatok M. Majtána sa nám potvrdil pri nárečových zápisoch historických vodných názvov pri výskume hydronymie v osobitom nárečovom areáli na Záhorí, pričom sa niektoré nárečové topolexémy či topoformanty dokonca zachovali aj v niektorých štandardizovaných názvoch – napr. typický záhorský nárečový sufix, formou posesívneho genitívu či genitívu príslušnosti vyjadrujúci príslušnosť objektu k rodine ako celku, v tvare *-ových* (napr. *Ondriaso-*

⁸ M. Majtán (2024, s. 66) pri analýze literárnych mien v próze M. Ďuričkovej *Majka Tárarka* uvádza, že sufix *-ka* mal pri prechýľovaní ženských mien príznak hovorovosti a dedinského prostredia.

⁹ P. Čučka (2008, s. 320) hodnotí príponu *-ovic* (*-ovič*) ako prastarý patronymický sufix, pričom v slovenčine a češtine prevzal jeho funkciu sufix *-ovec* (porov. v texte uvádzaný chotárný názov *Lovichovec* – patriaci *Lovichovi*, prípadne rodine *Lovichovcov*, nárečovo rodine *Lovichových*).

vých potok). L. Šmelík (1994, s. 128) uvádza, že v 17. storočí sa po celom Záhori často zapisovali názvy so sufixom *-ových* a matrikári z iných krajov, kde tento typ priezvisk nepoznali, pod vplyvom šľachtických mien chorvátskeho pôvodu ako *Festetich, Keglevich, Grassalkovich*, kde sa prípona *-ič* písala ako *-ich*, čítali všetky priezviská so sufixom *-ových* ako *-ovič* a hromadne ich takto aj prepisovali. Skutočne teda nemožno, v zhode s tvrdením M. Majtána, pôvod všetkých priezvisk so sufixom *-ovič*, *-ič* hľadať v chorvátčine (porov. aj pôvodom západoslovanské priezviská typu *Šimkovic, Hruškovic, Palkovic*, tamže).

Niektoré priezviská s formou *-(ov-i)-ch* však môžu byť podnetom na diskusiu aj z iného dôvodu. Derivačný formant *-ových/-ovich* po pripojení k antropobáze vo viac-slovnom či jednoslovnom elidovanom a zároveň substantivizovanom mene či názve, ako uvádzam vyššie, vyjadruje (kolektívny) posesívny vzťah, príslušnosť, určitého objektu k rodine ako celku (napr. *Jankových, Mackových, Michalových, Ščevovich, Šimkových, Jančich* a pod.; viac príkladov pozri Majtán 2014, s. 22). Zakončenie na *-(ov)-ich* však možno nájsť aj v iných priezviskách, pričom niektoré z nich analyzuje aj M. Majtán (2014, s. 107 – 108). Ide napr. o priezvisko *Lovich* (porov. aj *Loviš, Lovíšek, Lovíštek* a *Loviška*). Priezvisko je doložené aj v chotárnom názve *Lovichovec* a pomenúva pasienok a les v katastrálnom území obce Zemianske Podhradie v Bošáckej doline (DGNSR 2007). M. Majtán (2007, s. 161 – 163; 2014, s. 108) vykladá pôvod týchto priezvisk z apelatív *lovich, lovíšek* (doložené v ZSL nárečiach v tvaroch *lovich, lovíšek*) s významom „hlinená nádoba (na mlieko)“, pričom uvádza, že samotný pôvod apelatív je nejasný. Vlastné mená s týmito motivantmi sú síce doložené v Chorvátsku, Slovinsku či na Morave, ale takéto apelatíva mu nie sú z iných slovanských či susedných neslovanských jazykov známe. Tieto priezviská podľa neho vznikli na Slovensku spočiatku ako prezývky a neskôr sa so Slováckmi dostali aj na neslovenské územie. Toto zaujímavé zistenie M. Majtána vzbudzuje oprávnené otázky, aký je pôvod týchto apelatív, či skutočne ide o (západo)-slovenské petrefakty a v iných častiach Slovenska či v iných jazykoch doložené nie sú. Je pravdepodobné, že pôvodné priezvisko bolo v podobe *Lovich* či *Lovich* a ostatné priezviská v podobách *Loviš, Lovíšek, Lovíštek, Loviška* a pod. sú jeho neskoršie konsonantické alternanty či deriváty.

M. Majtán síce na univerzite ako vysokoškolský pedagóg systematicky nevyučoval, ale na akademickú pôdu vždy rád prijal pozvanie a ako sám spomínal, prednášal rád a vedel, čo chce a má poslucháčom povedať, svoje miesto však aj tak vždy videl v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra.¹⁰ Pedagógom a študentom vždy jemu vlast-

---

¹⁰ M. Majtán po asi päťročnom stredoškolskom pôsobení v Bratislave-Petržalke krátko externe vypomáhal aj na Pedagogickej fakulte v Nitre, na Pedagogickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Prešove a na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Behýlová 2014, s. 285; Wachtarczyková – Majtán 2019, s. 111).

nou pútavou formou porozprával o slovenskom jazyku, jeho histórii, o vlastných menách, genealógii, archívnom či terénnom výskume, ale aj jeho životných zážitkoch.¹¹ Takmer každý rozhovor s ním dokázal pozorného poslucháča inšpirovať. Potvrďuje to napr. aj jeho pozvaný prednáškový prejav na Trnavskej univerzite v roku 2014, na ktorej hovoril aj o priezvisku *Lovich*, a odvtedy sme s kolegom J. Pavlovičom viac ráz debatovali o možnom pôvode tohto priezviska, pričom v našich úvahách sa pripúšťal aj jeho verbatívny pôvod zo slovesa *lovit'*. Slovenských priezvisk s priamym verbatívnym motivantom je v porovnaní so substantívne motivovanými priezviskami pomerne málo. Utvárali sa väčšinou bezafixálne z rozličných slovesných tvarov (napr. *Nepráš*, *Dodrv*, *Výskoč*, *Nebojsa*, *Obúlaný*, *Výdarený*, *Hatala*, *Smíkal* a pod.) alebo sufixom, zväčša expresívnym (napr. *Plačko*, *Vravko*, *Vrřo*, *Chvastek*, *Skočik*; viac príkladov pozri Majtán 2014, s. 42 – 45). O pôvode tvaru *lovich* (*lovichъ) by sa kvôli jeho exkluzívnosti dalo azda uvažovať aj ako o starom slovenskom relikte sigmatického aoristového tvaru 1. osoby sg. psl. *loviti (porov. Králik 2019, s. 335), ktorý by sa v súčasnosti prekladal jednoduchým minulým časom v tvare „*lovil(-a/-o) som*“. Hoci sa aoristové tvary vzhľadom na temporálnu sémanticko-gramatickú funkciu tvorili skôr z dokonavých slovies, pôvodne sa utvárali aj z imperfektív. Pozostatky aoristového tvaru sú doložené aj v niektorých slovenských nárečiach (myjavské, oravské), no zachovali sa aj v okrese Senica či v slovenských nárečiach v Maďarsku, čo dokazuje etnografický výskum M. Žilákovej zo 70. rokov 20. storočia (Músková 2016, s. 116 – 117; Habovštiak 1965, s. 289 – 290; Rýzková 1978, s. 215 – 231). Výskyt týchto aoristových reliktovej na západnom Slovensku a skutočnosť, že výskyt apelatíva *lovich* nie je v iných slovanských či blízkych neslovanských jazykoch doložený a na našom území je jeho výskyt výrazne nárečovo obmedzený len na území zo širšieho okolia oboch strán Malých Karpát na západnom Slovensku, môže naznačovať potenciálnu etymologickú súvislosť týchto tvarov.¹² Takýto aoristový pôvod by mohlo mať azda aj priezvisko *Kanich*,

¹¹ Jeden z jeho humorných zážitkov z archívneho výskumu užší okruh slovenských onomastikov pozná veľmi dobre. Pri excerptovaní matrik v archíve ho práca natoľko pohltila, že nevnímal čas a nevnímal si, že už je večer a v archíve sa končí pracovná doba. Pracovníci archívu v presvedčení, že už v študovni nikto nie je, budovu zamkli a odišli domov. M. Majtán tam bol preto nútený nedobrovoľne prenocovať, čo komentoval slovami: „Našiel som tam kockový cukor, voda sa tiež dala nabrať, takže hladný a smädný som nebol, zato som do rána vyexcerptoval toľko názvov, čo sa mi predtým cez deň nikdy nepodarilo.“ (ústne reprodukováaná spomienka M. Majtána).

¹² Výskyt priezviska *Lovich* v Česku je podľa databázy českých priezvisk pomerne zriedkavý (sedem výskytov; Malačka 2025^[1]); *Slovník priezvisk vyšehradských krajín* nenašiel ani jeden doklad na výskyt, čo sa však vzhľadom na to, že zahŕňa iba najfrekvencovanejšie priezviská z Česka, Poľska, Maďarska a Slovenska, dalo, prirodzene, očakávať^[2]) a nemožno spoľahlivo tvrdiť, či ide o autochtónne alebo zo slovenského prostredia importované priezvisko. K. Rymut (2001, s. 42) z poľského prostredia uvádza viaceré priezviská s antropobázou *łow* (napr. *Łówek*, *Łowiel*, *Łowiesz*, *Łowik*, *Łowin*, *Łowis*, *Łowisł*, *Łowysz*). Deverbatívne antroponymá s antropobázou *lov-/low-* v niektorých slovanských jazykoch a v ponemčených, pôvodom slovanských menách Dolného Rakúska uvádza aj A. Bergermayerová

ktoré však M. Majtán vo svojej knihe neuvádza. Verbálnou antropobázou priezviska by mohlo byť azda sloveso *kanit'* alebo *kanit'sa* s významami „vadiť sa, hašteriť sa; zazeráť, hnevливо pozeráť, mračiť sa“, ale aj „slintať, tliačať, lichotiť sa, líškať sa“ (SSLN 1923, s. 229; SSN 1994, s. 744; Machek 2010, s. 239), ktoré etymologicky súvisí aj so slovom *gánit'* (porov. Králik 2019, s. 178). Proti aoristovému pôvodu spomínaných priezvisk však stojí skutočnosť, že deverbatívne priezviská sa dominantne utvárali z l-ových participií (napr. *Vyletel, Zavadil, Dosoudil, Zlámala* a pod.) a aoristový relikt by bol antroponymickou (regionálnou) zvláštnosťou, hoci J. Beneš (1962, s. 291) dokladá tiež niekoľko českých priezvisk (*Myslichová, Nedach, Lak, Smek, Záměn, Zavid, Zvad*), pri ktorých si kladie otázku, či nemôže ísť o aoristový pôvod (asigmatický či sigmatický; poznámka autora). Uvedené čiastkové analýzy a úvahy majú preto nateraz charakter skôr smelších predpokladov a viac svetla do tejto problematiky môže vnieť ďalší výskum tohto priezviska a jeho apelatívnych motivantov.

Podnet na ďalšie analýzy antroponymického materiálu, doloženého M. Majtánom, ponúka aj úvaha, prečo sa v niektorých priezviskách alternácie nekorelovaných konsonantov prejavujú (*Fedorišin, Dančišin, Adamišin, Ištvančin, Sidorčin, Jakabčin, Jurovčin, Ivančin, Jančich, Mišech, Borčin* a pod.) a v niektorých nie, hoci podmienky na morfematickom švíku (*velára + mäkký predný vokál i*) sú totožné (*Ďurovkin, Filovkin, Pavlovkin, Matejkin, Petrovkin, Markech* a pod.), a aké jazykové (vari aj nárečové) faktory to spôsobili. Je však zrejmé, že staré alternácie ako výsledok palatalizácie velár v slovenských nárečiach časom ustupovali tendencii analogického vyrovnávania slovotvorných či tvarotvorných základov (porov. Závodný 2015, s. 108).

5. M. MAJTÁN, *HYDRONYMIA SLOVACIAE* A VÝSKUM SLOVENSKEJ TOPONYMIE

V úvode stručného predstavenia tejto oblasti sa nedá nespomenúť, že keď som sa chystal na svoju prvú konferenciu *K istokam slavjanskej kultury : IV. čtenija pamjati akademika O. N. Trubačova* do Alupky na Krym (2006), M. Majtán mi navrhol, aby som spracoval problematiku topoformantu *-ava* v slovenskej hydronymii. Kartografické a distribučné spracovanie hydroným s týmto sufixom v historickom priereze malo vcelku pozitívny ohlas a M. Majtánovi patrí moja vďaka za výborný podnet na vtedajšiu zaujímavú výskumnú tému. S touto informáciou úzko súvisí skutoč-

(2005, s. 138) v tvaroch *Lowata/Lovata, Lovek, Přédlov, Lowęta*. Priezvisko *Lovček* (zrejme z osobných mien *Častolov, Budilov, Ostrolov* alebo z apelatíva *lov, lovec*) dokladá D. Moldanová (1983, s. 131). V slovenských a slovanských toponymách bol však tento motivant častejší, napr. na slovenskom území (Dolné, Horné) *Lovčice, Lovci, Lovce*, (Veľké, Malé) *Lovce*, **Lovča, Lovčica*, z iných krajín napr. *Lovišky, Lovčice, Lovčičky, Lověšice, Lovětín, Loveč, Lovič, Lowczów, Lovišče, Lovišča* (porov. Bergermayerová 2005; Krajčovič 2005; Hosák – Šrámek 1970; SMM, 2007).

nosť, že M. Majtán bol okrem literárnej onomastiky priekopníkom aj v oblasti výskumu slovenskej hydronymie. Projekt komplexného spracovania hydroným na Slovensku s názvom *Hydronymia Slovaciae* sa začal pripravovať od roku 1985 a vychádzal z európskeho, pôvodne nemeckého projektu *Hydronymia Europaea*. Prvou monografiou, v ktorej sa ešte podľa metodiky spracovania hydronomastického materiálu v starších poľských monografiách spracovala hydronymia slovenského povodia, bola jeho práca *Hydronimia dorzecza Orawy* (1985), ktorú pripravil spolu s K. Rymutom. V roku 2006 vyšla kniha v prepracovanom a doplnenom vydaní už podľa ustálenej metodiky slovenských hydronomastických výskumov. Ako prvá slovenská systematická hydronomastická monografia predstavovala obrovský impulz pre ďalších autorov a pomerne v krátkom časovom úseku bolo spracovaných a vydaných viacero ďalších hydronomastických monografií o povodiach slovenských riek. Kým M. Majtán (1996, s. 137) v knihe *Z lexiky slovenskej toponymie* ešte uvádza, že komplexný výskum slovenskej hydronymie podľa povodí bol v čase vydania jeho práce v začiatkoch, od toho času vyšlo ďalších 14 komplexných či čiastkovo spracovaných povodí slovenských či hraničných riek a monograficky nespracovaných zostalo len pár povodí, a to najmä na východnom Slovensku. Ďalšie hydronomastické monografie po vydaní hydronymie Oravy pripravil M. Majtán rovnako v spoluautorstve, a to spracovanú hydronymiu slovenskej časti povodia Dunajca a Popradu (*Gewassernamen Im Flussgebiet Des Dunajec*, Rymut – Majtán 1998), v ktorej už štruktúra hesla vychádza z metodiky projektu *Hydronymia Europaea*, a *Hydronymiu povodia Ipl'a* (Majtán – Žigo 1999). Prvou hydronomastickou monografiou slovenského povodia M. Majtán s K. Rymutom v podstate konkretizovali metodiku systematických hydronomastických výskumov a zadefinovali schému heslovej štruktúry. Základné tézy projektu *Hydronymia Slovaciae* publikoval M. Majtán v štúdiách *Projekt a zásady spracovania Hydronymie Slovenska* (1986) a *Slovenská hydronymia v slovanskom kontexte* (1987). K metodike a poznámkam k hydronomastickým výskumom na Slovensku prispeli aj ďalšie štúdie M. Majtána (napr. 1975, 1982), P. Žiga (1994) či metodická príručka J. Krška (2005).

V súčasnosti už k pomerne ustálenej metodike hydronomastických výskumov, k analýze a spracúvaniu hydronymického materiálu do heslovej podoby však mám dve skromné poznámky. Prvá súvisí s heslovou časťou v hydronomastikonoch, označenou ako *Varianty názvu*. Do tejto časti sa hydronomastikmi zaužívalo uvádzať ako varianty heslového názvu všetky získané názvy vodného objektu (historické, nárečové, deformované, reštandardizované a pod.), ktoré sa od heslového názvu (štandardizovaného či na štandardizáciu vhodného) odlišujú fonologicky, lexikálne, slovotvorne alebo gramaticky. V rámci (nielen) onomastickej terminológie by sa však o variantoch názvu dalo uvažovať iba v prípade hláskovo (aj v topobáze), slovotvorne či gramaticky odlišných názvoch v porovnaní s heslovým názvom (napr.

Antošov kanál/Antošov, Mikulov jarok/Mikulovec, Jarok/Jarky, Bahenský kanál/Báhenský kanál), s čím kedysi v rámci neformálnej debaty súhlasil aj M. Majtán¹³, a v prípade motivačne a lexikálne diferentných názvov na úrovni topobázy by sa v toponomastike azda mohlo hovoriť o motivačných ekvivalentoch, polyonymách či onymických synonymách (napr. *Bahniansky kanál/Krčažné/Nový potok/V tehelni, Hlohovec/Frašťák*); porov. Závodný 2012.

Druhou poznámkou k spomínanej metodike je, že hoci v rámci zaužívanej metodiky spracovania hydronymie Slovenska sa historické cudzojazyčné názvy rekonštruujú a prekladajú do slovenčiny a táto rekonštrukcia sa berie do úvahy pri analýze motivácie názvu, vzhľadom na uvedenú špecifickosť vlastných mien a úskalia ich prekladu do iného jazyka by sa dalo diskutovať, či aj komunikačne funkčné adaptované historické (cudzojazyčné) názvy, pokiaľ ide o jazykovo a etnicky zmiešané územie v minulosti a nemáme naporúdzi slovenský názov objektu, vždy umelo prekladať a rekonštruovať ako heslové názvy (napr. doložené názvy *Keskeny ér* → **Úzke rameno*; *Noger* → **Veľké rameno*; *Tóvíz* → **Tovská voda*; porov. Beláková – Hladký – Závodný 2018; Majtán – Žigo 1999, s. 78, 79) alebo by postačovala len ich formálna adaptačná rekonštrukcia do domáceho jazyka (v rámci výkladu motivácie) tak, ako sa s takouto adaptáciou v komunikačnej praxi používateľov istého vlastného mena už od minulosti možno pomerne často stretnúť (o štandardizácii toponým pozri viac Macko 1989, s. 56 – 57, príp. SŠGN 2015, s. 25^[3]). Podobne som sa v rámci hydronomastického výskumu na Záhori (Závodný 2012) napr. stretol so štandardizovaným terénnym názvom *Šmolzie*, ktorý vznikol transonymizáciou zo zaniknutého vodného objektu s nárečovým tvarom vodného objektu *Šmolzí*. Keďže pôvodný je vodný názov (vznikol z nem. tvaru názvu **Schmalensee*), rekonštruovať by sa dal ako **Úzke jazero*, no táto rekonštrukcia tvaru je osožná iba pri analýze motivačného príznaku vlastného mena. Rekonštruovaný (preložený) tvar nie je v komunikácii používateľov tohto vlastného mena funkčný, pretože používajú zmeravený a adaptovaný tvar *Šmolzí*. Podobne komunikačne funkčné sú aj ďalšie cudzojazyčné adaptované názvy na Záhori napr. aj *Prukzí, Gonzí, Had'máš, Centnúz*, ktoré by sa rekonštruovať do slovenčiny rovnako dali, či z povodia Nitry doložený štandardizovaný cudzojazyčný adaptovaný názov *Čatorňa* (z maďarského zápisu *Csatorna* ← z apelatíva *csatorna* „kanál“; Hladký 2004, s. 56), v povodí Ipl'a (Majtán – Žigo 1999, s. 53, 74) napr. vodný názov *Mod'orik* (vznikol z maďarského *mogyoró* „lieska“), vodný názov *Szép patak* (dal by sa preložiť ako **Krásny potok*) či vodný názov *Szentlélek patak* (**Svätodušný potok*) a veľa ďalších historických či súčasných názvov z povodia slovenských riek. Pokiaľ však, prirodzene, nejde o jazykovo a etnicky zmiešané územie v minulosti či iba cudzojazyčný zápis pôvodom sloven-

¹³ Za variantné názvy M. Majtán považoval len hláskovo a graficky odlišné podoby názvu, pričom lexikálne, slovtvorne a gramaticky odlišné názvy hodnotil ako polyonymá či synonymá (1996, s. 9).

ského názvu (zväčša vplyvom iného jazyka deformovaný a s cudzojazyčným zápisom diferenciacnej adjektívnej časti názvu, napr. *Kleine Kysucza* ako *Malá Kysuca; Krško – Velička 2011, s. 75), teda dominantný slovenský element bol nesporným pomenovateľom objektu, a cudzojazyčný, často maďarský umelý zápis slovenských názvov bol dôsledkom dodržiavania vtedajšieho uhorského administratívneho úzu uhorskými pisármi (porov. Doruľa 1976, s. 181 – 183), názvy by sa do nášho jazyka rekonštruovať ako heslové mali (porov. napr. aj vodný názov *Suchá Štiavnica z maďarského *Meddeu Seunche* (*neddõ „suchý“); Majtán – Žigo 1999, s. 76, 77). Vzhľadom na takéto niekedy jazykovo nefunkčné preklady je potrebné zdôrazniť myšlienku, že onymická motivácia po vzniku vlastného mena nezaniká, no dôležitejšou sa stáva funkčná (identifikačná, individualizačná, diferenciacná) stránka vlastného mena a pôvodná motivácia vlastného mena už v komunikácii nie je dôležitá. Potvrdzujú to aj slová V. Blanára (1996, s. 27): „Vlastné meno ako prvok onymickej sústavy neoznačuje denotát cez všeobecný pojem ani v prípade, keď sa pri prvotnom pomenovaní akte využil lexikálny význam ako pomenovací motív a onymickému znaku poskytol antropolexému, resp. topolexému“, pretože „...po začlenení vlastného mena do príslušného menného systému sa stáva motivácia vecného vzťahu lexikálnym významom v zásade irelevantnou“ (porov. Závodný 2021, s. 205). M. Majtán (2024, s. 85 – 86) to potvrdzuje aj porovnaním reálnych a literárnych vlastných mien: „Pre čitateľa, ktorý by niektoré z týchto priezvisk poznal z reálnej skutočnosti, samotné meno by nebolo zdrojom expresívnej konotácie, lebo by ho vnímal ako meno osoby, a nie ako slovo s istým apelatívnym významom.“

Výrazným prínosom v oblasti toponymie, v užšom kontexte najmä v oblasti anojkonymie, je monografia M. Majtána *Z lexiky slovenskej toponymie* (1996), v ktorej sú zhrnuté analýzy jednotlivých slov, slovných základov, odvodených slov, slovných čeľadí, významových skupín a obsahuje aj 50 mapiek, ktoré naznačujú areálové rozšírenie slov a ich variantov. Zaoberá sa v nej rekonštrukciou starých, v mnohých prípadoch už zaniknutých apelatívnych motivantov niektorých slovenských oroným, hydroným a terénnych názvov (anojkoným). Rovnako sa tu autor venoval aj gramatike vlastných mien (s. 17 – 18). Pokiaľ ide o problematiku gramatickej substantívnej kategórie čísla, možno uviesť niekoľko postrehov. Pre vlastné meno ako pomenovanie jedného jedinečného objektu je prirodzené jednotné číslo (singulár), daktoré toponymá sa však vyskytujú v množnom čísle (v pluráli). Pri vlastných menách v zásade neexistuje všeobecný singulár (napr. V našich lesoch je premnožený *medveď*.) a o všeobecnom pluráli sa dá hovoriť iba pri polyonymických rodných menách (napr. Dnes majú meniny *Adamovia* a *Evy*.; Blanár 1996, s. 46). Gramatické číslo v propriách, s výnimkou antroponým a zooným, neplní funkciu gramatickej kategórie v plnej miere, stalo sa kategóriou lexikálnou. Podľa M. Majtána (s. 17) sú toponymá v zásade singuláriá tantum (*Lomnický štít*, *Jablonica*) alebo

pluráliá tantum (*Košice, Topolčany*) – názvy singulárového typu sú nepríznačkové a majú iba tvary jednotného čísla a názvy plurálového typu sú príznačkové a majú iba tvary množného čísla. To isté však platí aj pri chrématonymách, pretože pomenúvajú jeden výnimočný produkt kultúrnej ľudskej činnosti (*kúpalisko Sĺňava, Malokarpatská saláma, Jazykovedný ústav L. Štúra SAV*, ale napr. aj plurálový názov *Korbáčiky obyčajné*). Na rozdiel od V. Blanára (1996, s. 46; porov. aj 2006, s. 90 – 91), podľa ktorého pri dvojiciach názvov *Lúka – Lúky, Piesok – Piesky* a pod. nejde o protiklad kategórie singulár : plurál, ale o tvar plurálu (oproti singuláru) sa využíva na odlišenie dvoch názvov s rovnakou topolexémou, sa nazdávam, že pri väčšine takýchto názvov je plurál rovnako odrazovou gramatickou kategóriou ako pri apelatívach, pretože sa v designatívnej zložke toponyma (pri terénnych názvoch často aj v dôsledku neskoršej komasácie) petrifikoval motivačný príznak výskytu viacerých, plurálovým tvarom onyma pomenovaných denotátov. Hoci plurálový tvar nie je pre jedinečné a špecifické onymické znaky – propriá (najmä abionymá) typický, pretože z jazykového hľadiska narúša základnú rovnicu 1 onymický designátor = 1 pomenovaný denotát, pri funkčnom vnímaní vlastného mena sa jeho identifikačná funkcia neoslabuje ani plurálovým tvarom. Na viacerých príkladoch toponým si možno všimnúť, že z mimojazykového hľadiska sa plurálovým tvarom skutočne pomenúvali pôvodne viaceré denotáty, avšak nevnímané ako jednotliviny, ale ako jedna špecifická skupina objektov, pomenovaná vlastným menom, plniacim identifikačnú a individualizačnú funkciu rovnako ako iné typy vlastných mien (napr. *Košariská* – viacero košiarov, *Splavy* – viacero splavov, *Potoky* – viacero vodných tokov, *Lúky* – názov pomenúval viacero menších lúk, podobne *Rybníky, Humná, Záhrady* a pod.). Ak sa však takýto plurálový tvar názvu transonymizoval a stratil motivačnú spojitosť s pôvodným objektom, väčšinou nastala aj desémantizácia a degramatikalizácia názvu – odrazové gramatické kategórie sa prehodnotili na klasifikačné, ktoré nie sú v súlade s mimojazykovou skutočnosťou (napr. vodný názov *Rybníky* – viacero vodných objektov = plurálový tvar, maskulínium → pole *Rybníky* – jeden terénny objekt, ale plurálový tvar, formálny tvar maskulína, avšak mimojazykovo je pomenovaný objekt (*pole*) neutrum). Pri toponymách dochádza pri demotivácii názvu k takejto sprievodnej zmene rodu pomerne často, pričom býva často sprevádzaná aj zmenou topobázy (napr. *Boleradz* (feminínium) → *Boleráz* (maskulínium), *Semeradz* (feminínium) → *Senohrad* (maskulínium); porov. Majtán 2000, s. 115). Ako som však uviedol už skôr, pôvodné motivačné hľadisko (jedným plurálovým názvom viac pomenovaných objektov) pri komunikačnom fungovaní názvu už nie je dôležité.

Pripravovanú koncepciu slovníkovo-areálového spracovania lexiky slovenských terénnych názvov M. Majtán (1983b, s. 199 – 206) načrtnol v osobitnom príspevku v Slovenskej reči. Na jeho prácu s analýzou anojkoným nadviazala I. Valentová prvou časťou plánovanej viacväzkovej lexikografickej a digitálnej

série *Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania)*, ktorá vyšla v roku 2018 (2., rozšírené vyd. 2023), pričom redaktorom hesiel bol aj M. Majtán.

6. M. MAJTÁN A OBLASŤ VÝSKUMU HISTORICKEJ LEXIKY

Monumentálnym lexikografickým dielom pod vedeckou redakciou M. Majtána je 7-zväzkový *Historický slovník slovenského jazyka* (1991 – 2008).¹⁴ Spracovaná je v ňom lexika z písomných textov rôznych žánrov od 11. storočia po kodifikáciu spisovnej slovenčiny A. Bernolákom, ktorá buď z jazykového povedomia súčasných užívateľov ustupuje do úzadia, pomaly sa vytráca alebo už vymizla. Mnohé z historických apelatív možno v súčasnosti nájsť len ako motivanty proprií. Jedným z takýchto apelatív ako motivantu mnohých slovenských terénnych názvov sú slová *bar/ber*, *brisko* či *brište*, na ktoré ma M. Majtán pri spracúvaní hydronymie Záhoria upozornil. Ako motivanty ich možno predpokladať napr. v názve poľa *Brište* so starším tvarom *Bristie* na Záhorí (terénny názov motivoval aj pomenovanie časti Rohožníckeho potoka), v názve lesa a pasienka *Brište* v Turci, v názve lesa *Brišné* na Spiši či v názve samoty *Borisko* v Tekove (DGNSR 2007). Slovom *brište* alebo *brisko* sa pomenúvalo „miesto, na ktorom sa pestovala starobylá obilnina *bar* (*ber*, *bor*) *vlašský* (*Setaria italica*)“. *Bar* alebo tzv. *mohár* bol druh obilniny podobný prosu, z ktorého sa robila kaša (HSSJ 1991, s. 156). M. Majtán (1996, s. 68 – 69) dopĺňa, že podoba *ber* je známa zo staršej slovenčiny, ako aj z ďalších prameňov odborného a slovníkového charakteru. Z archeologických nálezov je *bar* známy zo západného Slovenska už z obdobia sťahovania národov pred 6. storočím, no ešte v polovici 20. storočia sa pestoval v severnom Zemplíne. Názov plodiny sa v slovenských písomných prameňoch prvýkrát spomína v listine z Budatína v roku 1642 (...*zrodilo se bru pry magery*), resp. z Bytče v roku 1647, 1677 (...*kupyl som bru na syatya...*; ...*zemlelo se na kassu prosa a bru...*); HSSJ 1991, s. 111. Slovo je celoslovensky doložené (napr. v češtine a poľštine *ber*, v srbčine, chorvátčine a slovinčine *bar*, v ruštine *bor* a pod.) a pôvod má v psl. **br̥rb̥*. V. Machek (2010, s. 51) však predpokladá jeho praeurópsky pôvod a dopĺňa, že doklady na pestovanie baru v Európe či Ázii pochádzajú už z mladšej doby kamennej, a hoci má niekoľko druhov, dôležitý je iba *bar* vlašský, ktorý, keď sa sial do vyčistenej pôdy bez machu a buriny, získanej žiarením či kľovaním lesov, poskytoval bohatú úrodu. Okrem zrna chutila dobytku aj jeho slama a v porovnaní so žitom mal skoro dvojnásobnú predajnú cenu. Kým názov *Brište* sa takmer pravidelne vyskytuje na celom území Slovenska, ostatné podoby názvov sú regionálne limitované (napr. tvar *Brisko* je doložený na severozá-

¹⁴ M. Majtán s ostatnými spoluautormi slovníka boli za jeho 4. zväzok v roku 1996 ocenení premiou Literárneho fondu a za 7. zväzok v roku 2009 Cenou SAV za vedeckovýskumnú prácu a v roku 2010 Cenou Jednoty tlmočníkov a prekladateľov v Prahe (Behýlová 2014, s. 285).

pade a severovýchode Slovenska, tvar *Borisko* iba na severovýchode Slovenska a tvar *Brovište* je zriedkavý a doložený iba v okolí Skalice na krajnom západe Slovenska); Majtán 1996, s. 126.

K HSSJ, tomuto zdroju precízne a komplexne spracovanej slovenskej historickej lexiky, si dovoľím pridať ešte jednu okrajovú poznámku. Už takmer pred 20 rokmi som mal tú česť, keď ma oslovila E. Krasnovská, spoluautorka hesiel v prvých 6 zväzkoch slovníka, so žiadosťou o analýzu kvalifikátorov náboženskej lexiky v HSSJ. Vo výskume som sa zamerlal na lexikálne jednotky, ktoré kvalifikátory označujú ako biblické výrazy, *biblizmy* (skratka *bibl.*), *cirkevné výrazy* (*cirk.*), *náboženské výrazy* (*náb.*) a *teologické výrazy* (*teol.*). Autori hesiel v HSSJ (1991, s. 29) pripúšťajú, že určiť presnú štylistickú klasifikáciu slov najmä zo staršieho obdobia vývinu jazyka, kde sú poznatky o jazyku nedostačujúce a kde je k dispozícii obmedzený jazykový materiál, je náročné. Štylisticky sa v HSSJ vymedzujú iba lexikálne jednotky, ktoré sa môžu dokladovým materiálom dosť presvedčivo potvrdiť. Pomerne najbezpečnejšie preto bolo možno klasifikovať výrazy terminologického charakteru, ktoré sa vyznačujú tým, že pomenúvajú pojmy patriace do pojmovej sústavy istého odboru (tamže). Do skupiny terminologických výrazov možno azda zaradiť aj náboženskú terminológiu. Pri niektorých lexikálnych jednotkách môžeme, prirodzene, v slovníkoch nájsť aj viacero významov, z ktorých niektoré majú okrem sakrálneho aj profánnu význam. Vymedzenie pevných hraníc medzi profánnou a sakrálnou sférou vníma ako problém aj P. Mulík (2001, s. 94). Ten uvádza (s. 101), že niekedy sa úplne nenáležite používajú v profánnom jazyku termíny, ktoré sú špeciálne iba pre konkrétnu cirkev alebo náboženstvo.

Keď som porovnal kvalifikátory HSSJ s ostatnými slovníkmi, všimol som si, že niektoré náboženskoterminologické kvalifikátory z HSSJ sa v iných slovníkoch nepoužili. V *Slovníku slovenského jazyka* (1959; SSJ) sa okrem štyroch kvalifikátorov z HSSJ (*bibl.*, *cirk.*, *náb.*, *teol.*) uvádza kvalifikátor, ktorým sa označujú *liturgické termíny* (*liturg.*). Pozoruhodné je, že sa tu vymedzujú aj dva kvalifikátory, ktorými sa od seba odlišujú lexikálne jednotky označujúce zvlášť pojmy v katolíckej a evanjelickej cirkvi. V *Krátkom slovníku slovenského jazyka* (2020, s. 32; KSSJ) sa mnohé biblizmy zaraďujú pod širší kvalifikátor *knižných výrazov* (*kniž.*) a popri rozlišovaní medzi evanjelickým a katolíckym výrazom sa v ňom dokonca definujú aj kvalifikátory výrazov v kresťanstve ako celku, výrazov gréckokatolíckej proveniencie a výrazy v židovskom náboženstve (porov. KSSJ 2003; 2020). *Slovník slovenských nářečí* (SSN 1994) uvádza iba dva kvalifikátory (*bibl.*, *náb.*), čo zrejme odzrkadľuje dominantnú funkciu slovníka všimáť si, resp. analyzovať nárečovú, z väčšej časti hovorenú (ľudovú) podobu jazyka, ktorá neposkytuje až taký veľký priestor pre používanie náboženskej odbornej terminológie, hoci je v ňom bohato zastúpená napríklad terminológia pracovných nástrojov a pod. Doteraz štvorzväzkový *Slovník sú-*

časného slovenského jazyka (2006 – 2021; SSSJ) nepracuje už ani s kvalifikátorom označujúcim teologické výrazy (*teol.*).

Jedným z výstupov analýzy slovníkových kvalifikátorov je aj konštatovanie, že pokiaľ ide o označovanie náboženských výrazov v HSSJ, ako aj v súčasných slovenských slovníkoch, do skupiny náboženskej lexiky patria slová, ktoré pochádzajú z náboženských alebo nábožensky orientovaných písaných, ale aj hovorených textov (duchovné piesne, homílie, kázne a pod.; porov. SSSJ 2006, s. 37). Týmto kvalifikátorom by sa však mali aj napriek dominantnej európskej kresťanskej tradícii označovať lexikálne jednotky viažuce sa nielen ku kresťanstvu, ale ku každému uznanému a registrovanému náboženstvu alebo náboženskému učeniu, ak sú, prirodzene, takéto slová v dajakom slovníku obsiahnuté. Náboženské termíny typické pre iné ako kresťanské náboženstvo by bolo vhodné popri kvalifikátore *náb.* doplniť skratkou náboženstva alebo náboženského učenia, s ktorým sa viažu (napr. *budh.* – *budhizmus*, *hind.* – *hinduizmus*, *islam.* – *islamské náboženstvo*, *jud.* – *judaizmus*, *kresť.* – *kresťanstvo*, *mytol.* – *mytológia*, *pohan.* – *pohanstvo*, *rím.* – *rímske náboženstvo* a pod.). Pri hodnotení náboženských termínov však v takomto prípade treba k definícii náboženských výrazov pristupovať zo širšieho hľadiska – hodnotiť takto všetky výrazy súvisiace s vyznávaním akéhokoľvek božstva alebo božstiev. Takto by sa potom dali ako náboženské hodnotiť aj termíny súvisiace s budhizmom, hoci vnímanie budhizmu osciluje medzi náboženstvom a filozofickým (Budhovým) učeníím (porov. KSSJ 2020; SSSJ 2006; Dojčár 2021, s. 53). Pri pohanoch, z kresťanského pohľadu označovaných za nevercov, zasa treba zobrať do úvahy, že mali vytvorenú pevnú hierarchiu pohanských bohov, ktorých aj uctievali. Za náboženské možno dokonca v takomto širokom chápaní považovať aj termíny späťe s rôznymi sektami alebo inými nekresťanskými náboženstvami (výrazy bez kvalifikátora v HSSJ a môj návrh kvalifikácie: napr. *alkorán*, *mulla* [islam.]; *balvan* [2. význam], *blýskač* [pohan.]; *amor*, *Kupido* [rím.]; *bonzius* [budh.]; *brahman*, *bramín* [hind.]; *nisan*, *talmud* [jud.]; *faun*, *faunus*, *múza* [mytol.] a pod.).

7. OBLASŤ ŠTANDARDIZÁCIE GEOGRAFICKÝCH NÁZVOV

M. Majtán bol výraznou postavou aj v oblasti šandardizácie geografického názvoslovía. Na šandardizácii geografických názvov aktívne participoval aj ako člen Názvoslovnej komisie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a člen a neskôr aj predseda Názvoslovnej komisie Slovenského úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky a predseda Subkomisie pre geografické názvy na území Slovenska na šandardizácii slovenského geografického názvoslovía (výberovo napr. publikácia *Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky* podľa krajov [1976 – 1981] a iné publikácie so šandardizovanými a vžitými názvami v rozsahu mapy 1 : 50 000; publikácie so

štandardizovanými názvami Základnej mapy ČSSR v mierke 1: 10 000 z územia SR podľa jednotlivých okresov [1983 – 2000] atď.).

Z tejto oblasti je známa aj jeho kniha *Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773 – 1997* (1998), ktorá nadväzovala na skoršiu prácu *Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov* (1972), a formou abecedného heslára slovenských osadných názvov v nej v rámci každého hesla spracúva ich historický vývin s chronologicky zoradenými dokladmi (latinské, nemecké, maďarské, slovenské) od roku 1773 (historický zdroj *Lexicon universorum regni Hungariae locorum populorum*, Budapešť, 1920; pozri viac Majtán 1998, s. 12). Slovenské osadné názvy, ako dokazuje aj samotná kniha, prešli mnohými výraznými zmenami ako spočiatku prirodzené, teda uhorské písárske pomadžarovanie, neskôr, najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867), umelé pomadžarovanie, rovnako aj zlučovanie či rozdeľovanie obcí, prípadne ich pričleňovanie k väčším sídelným jednotkám a s tým súvisiace vytrácanie sa niektorých názvov zo širšieho jazykového povedomia či utváranie nových názvov¹⁵, po vzniku Československa (1918) zasa umelá slovakizácia a po roku 1948 zasa silná ideologizácia názvov.¹⁶ M. Majtán načrtoval aj chronológiu administratívno-správnych zmien a postupov pri štandardizácii osadných názvov najmä po roku 1918 a uviedol a charakterizoval konkrétne štandardizačné pramene (s. 9 – 14).

Pragmatický, zato však citlivý a vyvážený prístup M. Majtána k otázke miestami necitlivých ideologických reštandardizácií osadných názvov a umelých politicko-nacionalistických zásahov do slovenskej ojkonymickej nomenklatúry po roku 1918 a 1948 sa prejavil aj v diskusnom príspevku na 1. slovenskej onomastickej konferencii v roku 1967 v Bratislave. V diskusii k príspevku S. Mazúra (1968 s. 238 – 249) o chybách pri štandardizácii miestnych názvov vtedy vystúpili B. Varsik, M. Majtán, J. Štolc, S. Mazúr, Š. Peciar, L. Dvonč, J. Purgina a J. Horecký. Medzi výrazných kritikov niektorých nesystémových pravopisných úprav názvov a štandardizačných chýb patril najmä J. Štolc (1968, s. 227 – 237), upozorňujúc na skutočnosť, že snaha o zachovanie nárečových prvkov v názvoch napr. po roku 1948 viedla spočiatku aj k regionálnemu odporu proti ich pospisovňovaniu. Etymologický prístup pri štandardizácii je teda podľa neho anachronizmom, pretože pospisovňovanie názvov bolo často „nesystémové, mechanické a zbytočne tvrdé“, nerešpektujúce vývinovú líniu zvukovej stavby slovenských nárečí. Rovnako kritizoval poslovenčovanie neslovenských názvov, ktoré sa už v nárečiach adaptovali, utváranie hybridných (napr. nárečová topobáza, ale pospisovne-ný topoformant) a honorifikačných názvov na juhu Slovenska. M. Majtán (1968, s. 251

¹⁵ Problematike zlučovania, pričleňovania, rozlučovania a vyčleňovania jednotlivých slovenských sídelných jednotiek a s tým súvisiacimi zmenami názvov venoval M. Majtán (1968, s. 212 – 217) väčší priestor v príspevku na 1. slovenskej onomastickej konferencii.

¹⁶ O rôznych formách politickoideologického vplyvu prostredníctvom zmeny osadných názvov s náboženskou motiváciou od 50. rokov 20. storočia porov. napr. Závodný 2021, s. 234 – 236.

– 252) v diskusii rozvážne navrhol posúdiť a opraviť iba chybné jednotliviny a nepristupovať opäť k realizácii hromadného procesu premenúvania, lebo sa mohol narušiť už ako-tak ustálený úzus a „mohlo by sa narobiť viac škody ako osohu“ (s. 252).

Keďže sú vlastné mená komunikačne exponovanou časťou lexikálnej zásoby, snahy o ich ideologické zneužívanie sa nevytráca ani v súčasnosti. Po roku 1989 sa mnohé slovenské obce viac či menej úspešne snažili o zmenu názvu, najčastejšie ako prejav averzie po páde komunistického zriadenia, snahy o návrat k svojmu pôvodnému, po 50. rokoch 20. stor. umelo zmenenému názvu obce či prihlásenia sa k národnostnej sebaidentifikácii. Najnovšie sa takéto problémy ukazujú aj v oblasti obecnej urbanonymie, keď sa vedenie niektorých obcí z dôvodu ľahšej orientácie v obecnom intraviláne pomocou navigačných aplikácií snaží oficiálne štandardizovať názvy ulíc, pričom divergentné návrhy občanov vedenie obcí je často naklonené riešiť umelým utváraním názvov s akonotačným odtienkom, avšak, žiaľ, aj bez kultúrno-historicko-jazykovej spätosti s pomenúvaným objektom. V súčasnosti v médiách rovnako rezonujú aj snahy o ďalšie politicko-nacionalistické premenúvanie objektov, a to na domácej (napr. petičná akcia za premenovanie *Námestia osloboditeľov* v Košiciach na *Námestie legionárov*; Ogurčáková, 2023), ako aj medzinárodnej scéne (aktuálny zámer amerického prezidenta D. Trumpa premenovať *Mexický záliv* na *Americký záliv* a názov najvyššej hory Severnej Ameriky *Denali*, ktorú na súčasný názov premenovali v roku 2015 za prezidenta B. Obamu, zmeniť na *Mount McKinley* podľa 25. prezidenta USA; Drínová 2025; TASR 2025).

Umelou zmenou názvu sa určitý zaužívaný názov z pamäti a z každodenného jazyka používateľov nevytráca, pretože ho istá societa vníma ako svoje dedičstvo, ku ktorému sa hrdo hlási, a až s odstupom niekoľkých generácií sa môže oslabiť. K novému názvu zväčša nemajú používatelia pozitívny a blízky vzťah, čím sa zdôrazňuje psycholingvistický a sociolingvistický aspekt vlastných mien (Závodný 2021, s. 238). Zmeny funkčných vlastných mien by sa teda nemali využívať ako prejav svojvôle individuálneho či kolektívneho názoru vládnucich predstaviteľov v istom období a ani ako deklarácia územných nárokov a demonštrácia dobyvateľských ambícií, preto sa vzhľadom na spoločenskú hodnotu proprií v posledných rokoch uvažuje aj o formách ochrany vlastného mena ako kultúrneho dedičstva (Hladký 2017, s. 15; David – Mácha 2012).

8. ZÁVER

Záverom možno doplniť, že v tomto roku to bude už sedem rokov, čo nás opustil M. Majtán. Človek, ktorý najskôr túžil študovať matematiku, po úspechu v školskej literárnej súťaži videl svoju perspektívu v štúdiu literatúry či v spisovateľskej sfére¹⁷,

¹⁷ Jeho niekdajším spolužiakom a dobrým kamarátom na zvolenskom gymnáziu bol aj slovenský spisovateľ a dramatik Ján Solovič.

aby napokon začal študovať jazykovedu a cez dialektológiu sa dostal až k výskumu vlastných mien a slovenskej historickej lexiky (Wachtarczyková – Majtán 2019, s. 108). Práve z tejto ním napokon zvolenej oblasti vedeckého výskumu nám výsledky jeho výnimočnej a bohatej vedeckej práce vo veľkej miere slúžia dodnes. Už počas života bol za ne aj viac ráz ocenený (výberovo napr. *Strieborná čestná plaketa Ludovíta Štúra* za zásluhy v spoločenských vedách, *Čestná medaila Mateja Bela* za zásluhy v historických vedách, titul *Najlepší pracovník rezortu Slovenského úradu geodézie a kartografie*, držiteľ *Ceny Slovenskej akadémie vied* za popularizačnovedeckú činnosť, *Významná osobnosť Slovenskej akadémie vied*, *Pribinov kríž II. triedy* za významné zásluhy o kultúrny rozvoj; porov. Behýlová 2014, s. 285). Občas sa prichytím, že pri štúdiu jeho prác, hoci predtým už niekoľkokrát prečítaných, v nich vždy nájdem niečo nové, inšpiratívne, podnetné na zamyslenie.

M. Majtán spolu s I. Valentovou boli autormi myšlienky vypracovať slovník slovenskej onomastickej terminológie, ktorej prvým výsledkom je čerstvo vydaná kolektívna monografia *Slovenská onomastická terminológia* (Valentová et al. 2024).

Spomedzi viacerých spomienok na M. Majtána mi v mysli najviac rezonujú dve – nezabudnuteľné pracovno-priateľské stretnutia na jeho rodinnej chate v kopaničiarskej Jablonke a nezištná celodenná konzultácia s ním ako recenzentom mojej prvej monografie, keď sme takmer bez prestávky predebatovali analýzy vyše tisícky heslových vodných názvov zo slovenskej časti povodia Moravy. Mám tú česť byť jedným z mnohých, ktorí sú M. Majtánovi vďační,¹⁸ dodnes sú s ním v pomyselných dialógoch a potvrdzujú, že človek môže odísť, ale jeho práca, myslenie a odkaz tu s nami stále ostáva.

Skratky

angl. – anglicky; čes. – česky; nem. – nemecky; psl. – praslovanský, praslovansky; sg. – singulár; SSL – stredoslovenský; VSL – východoslovenský; ZSL – západoslovenský; * – znak rekonštrukcie

Literatúra

- BEHÝLOVÁ, J. (ed.) (2014): *Slovenskí jazykovedci* (Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov 2006 – 2010). Heslo: *M. Majtán*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 285 – 289.
- BELÁKOVÁ, M. – HLADKÝ, J. – ZÁVODNÝ, A. (2018): *Hydronymia Malého Dunaja*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- BENEŠ, J. (1962): *O českých příjmeních*. Studie a prameny sv. 14. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

¹⁸ V súvislosti s napísaním tohto textu patrí moja vďaka za podnetnú myšlienku v súvislosti s motivačnou analýzou priezviska *Lovich* aj J. Pavlovičovi, za sprostredkovanie a odporúčanie databáz a rovnako aj za konzultáciu E. Králikovi, za podnetné rady a odporúčania J. Wachtarczykovej, za spomienky na jubilanta od I. Valentovej a J. Hladkého a anonymným recenzentom za pripomienky, ktoré pomohli spresniť a skvalitniť text.

- BERGERMAYEROVÁ, A. (2005). *Glossar der Etyma der eingedeutschten Namen slavischer Herkunft in Niederösterreich*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- BLANÁR, V. (1996): *Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.)* Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- BLANÁR, V. (2006): Súvzťažnosť obsahovej a formálnej stránky onymického znaku. In: *Jazykovedný časopis*, 57/2, 89 – 100.
- BLANÁR, V. (2009): *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Martin: Matica slovenská.
- BLICHA, M. – MAJTÁN, M. (1986): *Úvod do onomastiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.
- BUZÁSSYOVÁ, K. – JAROŠOVÁ, A. (eds.) (2006): *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Zv. 1*. Bratislava: Veda.
- ČUČKA, P. P. (2008): *Antroponimija Zakarpattja*. Užhorod: Užhorodskij nacional'nyj universytet.
- DAVID, J. – MÁCHA, P. (2012): Možnosti studia toponym ve vztahu ke krajině, prostoru a identitě. In: *Acta Onomastica* LIII, 28 – 45.
- DGNSR (2007) – *Databáza geografických názvov SR*. Úrad geodézie, kartografie a katastra SR.
- DIVIČANOVÁ, A. – CHLEBNICKÝ, J. – TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. – VALENTOVÁ, I. (2015): *Čabianske priezviská*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku.
- DIVIČANOVÁ, A. – CHLEBNICKÝ, J. – TUŠKOVÁ, T. – VALENTOVÁ, I. (2017): *Komlóske priezviská*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- DOJČÁR, M. (2021): *Spirituálny dialóg*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- DOKULIL, M. (1989). K problematice názvů společenských institucí a organizací. In: *Chrématonyma z hlediska teorie a praxe*. Zborník z 3. celoštátneho seminára Onomastika a škola. Zv. 3. Brno: Onomastická komise ČSAV, 44 – 54.
- DORUEA, J. (1976): O historicko-jazykovej problematike slovenských miestnych názvov v niekdajšom Uhorsku. In: Blicha, M. – Majtán, M. (eds.): *Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*. Roč. XII, Zv. 3. Slavistika (5. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovenskú onomastiku a 5. slovenská onomastická konferencia. Zborník materiálov). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 181 – 183.
- DRÍNOVÁ, A. (2025): Trump ide meniť názov Mexického zálivu. Môže to skutočne urobiť? In: *Sme. Svet*. Dostupné na: <https://svet.sme.sk/c/23438966/trump-sa-chysta-zmenit-nazov-mexickeho-zalivu-moze-to-skutocne-urobit.html> (cit. 21. 1. 2025)
- HABOVŠTIK, A. (1965): *Oravské nárečia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- HLADKÝ, J. (2004): *Hydronymia povodia Nitry*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.
- HLADKÝ, J. (2017): Spoločenská hodnota vlastného mena. In: *Onomastica*, LXI/1, 15 – 24.
- HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R. (1970): *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A – L*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- HSSJ – MAJTÁN, M. et al. (1991, 1992, 1994, 1995, 2000, 2005, 2008): *Historický slovník slovenského jazyka*. Zv. 1. (A – J), 2. (K – N), 3. (O – P pochytká), 4. (P poihrať sa – pytlovať), 5. (R – Š), 6. (T – V), 7. (Z – Ž; Dodatky). Red. M. Majtán. Bratislava: Veda.
- CHLEBNICKÝ, J. – KRŠKO, J. – KUTAS, F. – MÓTYÁN, T. (2022): *Sarvašské priezviská*. Sarvaš: Kultúrny spolok sarvašských Slovákov Vernosť.
- KRAJČOVIČ, R. (2005): *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- KRÁLIK, E. (2019): *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV.
- KRŠKO, J. (2005): *Spracovanie hydronymie Slovenska. Metodické pokyny na spracúvanie projektov Hydronymie Slovaciae*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- KRŠKO, J. – VELIČKA, D. (2011): *Hydronymia povodia Kysuce*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.

- KSSJ – KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. – POVAŽAJ, M. (eds.) (2003, 2020) – *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda; 5. dopl. a upr. vyd. Martin: Matica slovenská.
- KÚDELOVÁ, K. (2025): Nórsky zradca nemákol ani pred popravou. Šaliem z neho, vravel farár, ktorý za ním chodil. In: *Sme. Kultúra*. Dostupné na: <https://kultura.sme.sk/c/23442099/vidkun-quisling-norsky-zradca.html> (cit. 28. 1. 2025).
- MACKO, O. (1989): Zásady štandardizovania slovenskej hydronymie. In: Majtán, M. (ed.): *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry* (Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie 6. – 8. mája 1987, Smolenice). Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra Slovenskej akadémie vied.
- MACHEK, V. (2010): *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vydanie. Praha: NLN, s. r. o.
- MAJTÁN, M. (1968): K vývinu názvov obcí na Slovensku. In: Blanár, V. – Majtán, M. (eds.): *I. slovenská onomastická konferencia*. Zborník materiálov (5. – 6. decembra 1967, Bratislava). Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV, 212 – 217.
- MAJTÁN, M. (1972): Mená literárnych postáv a satira Jána Chalupku. In: *Slovenská reč*, 37/5, 290 – 293.
- MAJTÁN, M. (1975): Poznámky k heuristickému výskumu súčasnej slovenskej hydronymie. In: *Zprávy a Místopisné komise ČSAV*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 276 – 279.
- MAJTÁN, M. (1982): Súčasná slovenská hydronymia. In: Mistrík, J. (ed.): *Studia Academica Slovaca*. 11. Bratislava: Alfa, 277 – 288.
- MAJTÁN, M. (1983a): Spoločenské pôsobenie literárnych vlastných mien. In: Dohnal, M. (ed.): *Onomastika jako společenská věda*. Sborník příspěvků z 1. československé onomastickej konferencie (18. – 20. 5. 1982 v Trojanovicích). Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. 86. Řada D-19. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 149 – 152.
- MAJTÁN, M. (1983b): Slovníkovo-areálové spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov. In: *Slovenská reč*, 48/4, 199 – 206.
- MAJTÁN, M. (1986): Projekt a zásady spracovania Hydronymie Slovenska. In: Blichá, M. – Majtán, M. (eds.): *Úvod do onomastiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 125 – 127.
- MAJTÁN, M. (1987): Slovenská hydronymia v slovanskom kontexte. In: *Zápisník slovenského jazykovedca* (Bulletin Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV), 6/1, 14 – 16. Dostupné na: https://www.juls.savba.sk/ediela/zsj/1987/ZSJ_1987_01.pdf (cit. 20. 1. 2025).
- MAJTÁN, M. (1996): *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. (1998): *Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773 – 1997*. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. (2000): Vývin slovenských geografických názvov v stredoveku. In: Krško, J. – Majtán, M. (eds.): *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia* (6. – 8. júla 2000, Banská Bystrica). Zborník referátov. Banská Bystrica – Bratislava: Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV v Bratislave.
- MAJTÁN, M. (2007): Slovenské priezviská Lovich, Lovíšek a Lovíška. In: *Kultúra slova*, 41/3, 161 – 163.
- MAJTÁN, M. (2014): *Naše priezviská*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- MAJTÁN, M. (2024): *Štúdie z literárnej onomastiky. Spisy SJS 7*. Eds. I. Valentová – T. Laliková. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. – RYMUT, K. (2006): *Hydronymia povodia Oravy*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- MAJTÁN, M. – VARSÍK, B. – ŠTOLC, J. – MAZÚR, S. – PECIAR, Š. – DVONČ, L. – PURGINA, J. – HORECKÝ, J. (1968): Diskusné komentáre na I. SOK k príspevku S. Mazúra. In: Blanár, V. – Majtán, M. (eds.): *I. slovenská onomastická konferencia*. Zborník materiálov (5. – 6. decembra 1967, Bratislava). Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV, 249 – 256.

- MAJTÁN, M. – ŽIGO, P. (1999): *Hydronymia povodia Ipl'a*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- MALÁČKA, O. (2025): *Kde jsme.cz* (Databáza frekvencie a distribúcie českých priezvisk). Dostupné na: <https://www.kdejsme.cz/prijmeni/Lovich/hustota/> (cit. 5. 2. 2025).
- MAZÚR, S. (1968): Poznámky k celoslovenskej úprave miestnych názvov z roku 1948 so zameraním na miestne názvy býv. Prešovského kraja. In: Blanár, V. – Majtán, M. (eds.): *I. slovenská onomastická konferencia*. Zborník materiálov. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 238 – 249.
- MIKUŠIAK, M. (2018): *Filozofia jazyka medzi logikou a psychológiou*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- MOLDANOVÁ, D. (1983): *Naše příjmení*. Malá encyklopedie. Sv. 16. Praha: Mladá fronta.
- MULÍK, P. (2001): Profánna slovenská terminológia v oblasti náboženstva a cirkvi. In: Mulík, P. (ed.): *Slovo o slove. K niektorým problémom slovenskej historickej terminológie*. Bratislava: Bernolákovia spoločnosť, 91 – 104.
- MÚČSKOVÁ, G. (2016): *Jazykové zmeny v historickom vývine gramatických tvarov z aspektu gramatikalizácie (na príklade vývinu slovenského präterita)*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.
- OGURČÁKOVÁ, J. (2023): Premenovanie námestia odložili. Šéf petície: Nech si dajú aj Lenina späť pred magistrát. In: *Sme. Korzár Košice*. Dostupné na: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/23255714/premenovanie-namestia-odložili-sef-peticie-nech-si-daju-lenina-spat-pred-magistrat.html> (cit. 20. 1. 2025).
- OLOŠTIAK, M. – BILÁ, M. – TIMKOVÁ, R. (2006): *Slovník anglických vlastných mien v slovenčine*. Bratislava: Kniha-spoločník.
- PALKOVIČ, K. (1983): Antické vlastné mená v prekladoch Jána Hollého. In: Majtán, M. (ed.): *VIII. slovenská onomastická konferencia*. Zborník materiálov (2. – 6. júna 1980, Banská Bystrica-Deďinky). Bratislava – Banská Bystrica – Prešov: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV v Bratislave – Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici – Pedagogická fakulta UPJŠ v Prešove, 369 – 374.
- PECIAR, Š. (ed.) (1959): *Slovník slovenského jazyka. A – K*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- RIPKA, I. et al. (eds.) (1994): *Slovník slovenských nářečí. A – K*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- RUTKOWSKI, M. (2007): O apelatywizacji nazw własnych. In: Považaj, M. – Žigo, P. (eds.): *Súradnice súčasnej onomastiky*. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 67 – 73.
- RYMUT, K. (2001): *Nazwiska Polaków*. Tom II. *L – Ż*. Krakov: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- RÝZKOVÁ, A. (1978): *Myjavsko-brežovské nářečia*. [Dizertačná práca]. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- SMM – ARKUŠIN, G. L. (ed.) (2007): *Slovník mikrotoponimiv i mikrohidronimiv pivnično-zachidnoji Ukrajiny ta sumižnych zemel'. L – Ja*. Zv. 2. Luck: Redakcijnno-vydavnyčyj vyddyl Veža Volynskoho nacional'noho universytetu imeni Lesi Ukrajinky.
- SOT – VALENTOVÁ, I. et al. (2024): *Slovenská onomastická terminológia*. Bratislava – Trnava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i. – Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
- SSLN – KÁLAL, K. – KÁLAL, M. (eds.) (1923): *Slovenský slovník z literatury aj nářečí (slovensko-český diferenciální)*. Banská Bystrica: vydané vlastným nákladom.
- SUPERANSKAJA, A. V. (1973): *Обščaja teorija imeni sobstvennogo*. Moskva: Izdatel'stvo Nauka.
- ŠMELÍK, L. (1994): Poznámky k antroponymii Záhoria. In: Krošláková, E. (ed.): *Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien*. Zborník referátov z 11. slovenskej onomastickej konferencie (19. – 20. mája 1994, Nitra). Bratislava – Nitra: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Katedra slovenského jazyka Vysokej školy pedagogickej v Nitre, 124 – 128.

- TARKO, D. (2011). Zmena priezviska nebola z rozmaru. In: *My Nitra*. Dostupné na: <https://mynitra.sme.sk/c/5733432/zmena-priezviska-nebola-z-rozmaru.html> (cit. 20. 1. 2025).
- TASR: Trump chce premenovať horu Denali, nevzdal sa ani plánov s Americkým zálivom. In: *Hospodárske noviny online.sk. Svet*. Dostupné na: <https://hnonline.sk/svet/96190305-trump-chce-premenovat-horu-denali-nevzdal-sa-ani-planov-s-americkym-zalivom> (cit. 21. 1. 2025).
- VALENTOVÁ, I. (2018). *Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania)*. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press, s. r. o.
- VALENTOVÁ, I. (2021): Slovenské exonymá a niektoré ich aktuálne problémy. In: *Onomastica*, LXV/1, 39 – 67. DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.65.1.2>
- VALENTOVÁ, I. – LALIKOVÁ, T. (2024): Predslov. In: Valentová, I. – Laliková, T. (eds.): *M. Majtán: Štúdie z literárnej onomastiky. Spisy SJS 7/2024*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV.
- WACHTARCZYKOVÁ, J. – MAJTÁN, M. (2019): Poznávaním histórie jazyka formujeme svoje národné povedomie. In: Wachtarczyková, J. a kol.: *Očami slovenských jazykovedcov. Rozhovory o premenách jazyka a jeho výskumu na Slovensku*. Bratislava: JÚEŠ SAV – Slovak Academic Press, 106 – 118.
- ZÁVODNÝ, A. (2009): Náboženská terminológia v Historickom slovníku slovenského jazyka. In: Krasnovská, E. (ed.): *Z problematiky náboženských výrazov v spisovnej slovenčine*. Zborník z vedeckého seminára Diachronne aspekty slovenskej náboženskej terminológie a súčasná jazyková prax. Trnava: Katedra slovenského jazyka PdF TU v Trnave – VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 45 – 80.
- ZÁVODNÝ, A. (2012): *Hydronymia slovenskej časti povodia Moravy*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.
- ZÁVODNÝ, A. (2015): Výklady motivácie a príbehovosť slovenských priezvisk. In: *Slovenská reč*, 80/1 – 2. 105 – 109.
- ZÁVODNÝ, A. (2021): *Kontúry slovenskej onymie*. Trnava: Pedagogická fakulta TU v Trnave – TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- ŽIGO, P. (1994): Hydronymia Slovaca a Hydronymia Europaea. In: *Slovenská reč*, 59/3, 150 – 154.

Internetové zdroje

- [1] *Příjmení.cz* (Databáza frekvencie a distribúcie českých priezvisk). Dostupné na: <https://www.prijmeni.cz/search.php?name=lovich&t=0> (cit. 5. 2. 2025).
- [2] *Slovník priezvisk vyšehradských krajín* (Dictionary of Family Names in the Visegrad Countries) (2024). Red. M. Slíz a kol. Praha – Budapešť – Poznaň – Nitra: Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences, ELTE Eötvös Loránd University, Adam Mickiewicz University, Constantine the Philosopher University. Dostupné na: <https://v4surnames.elte.hu/> (cit. 20. 1. 2025).
- [3] SŠGN (2015) – *Smernica na štandardizáciu geografických názvov*. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/dokumenty-k-cinnostis/Smernica-sgn.pdf> (cit. 19. 2. 2025).

Andrej Závodný

Trnavská univerzita, Pedagogická fakulta

Priemyselná 2680/4, 918 43 Trnava

E-mail: andrej.zavodny@truni.sk